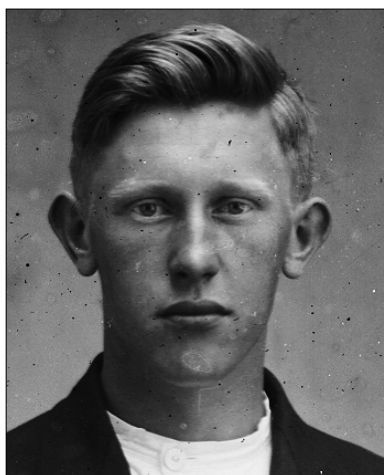

Carl Haase viser Øster Hornum ca. 1916

Carl Haase

Carl Haase blev født den 16. november 1906. Hans far, Jens Haase, var byens tømrer- og snedkermester.

Carl Haase skrev denne artikel i 1990. Det er dels erindringer om livet i Øster Hornum i begyndelsen af århundredet, dels en beskrivelse af byen, set fra et barns synsvinkel ca. 1916.

Carl Haase døde 25. juni 1998.

Min far startede tømrer- og snedkerværksted¹ i 1904 i Øster Hornum. Med tiden blev vi 10 søskende, 3 piger og 7 drenge. Far var vist anerkendt som en dygtig håndværker, for han var meget krævende med arbejdets udførelse. Det opdagede jeg, om ikke før så da jeg kom i lære.

Haases ejendom og værksted

Folkene på værkstedet

Vi børn blev holdt til ilden, både hvad arbejde og pligter angik. Der var ikke noget med at snakke ved bordet, eller blande sig i de voksnes snak. Mor lavede god mad, men var den ikke helt efter ens smag, var det ikke klogt at luften sin utilfredshed. I en tilbygning til værkstedet var der hestestald og svinesti. I et hjørne for sig var der lokum. Vi havde en lille fladvogn, som vi spændte hesten for, når vi skulle have materialer bragt ud til en arbejdsplads. Den første hest, vi havde, var hvid og blev kaldt "Musen". Det var den mest dovne hest, jeg nogensinde har kendt. Den var ikke til at få ud af gården, før den havde været henne ved køkkenvinduet og fået en humpel rugbrød. Den fandt også ud af, at når det ikke var far der kørte, så stoppede den op, når det passede den. En tur, der normalt ville tage en time, kunne så godt tage to, for vi nænnede jo ikke slå på den.

Der var altid en gris i stien og når den skulle slagtes, opfattede vi børn det næsten som en fest, for så blev der lavet blodpølser. Vi stod næsten med næsen i gruekedlen og så på, hvordan pølserne boltrede sig i vandet. Sådan en pølse med sirup, det var guf. Når grisen var skoldet og skrabt, samlede vi børsterne op og løb hen til "Kro-Ane", for der fik vi fem øre for dem. Men hvad hun brugte dem til, ved jeg ikke. Så gik turen hen til hokeren² hvor vi for to ører kunne få to kræmmerhuse fyldt med "knal-ler".

¹ Nibevej 179

² Nibevej 184

Jeg kom i skole, da jeg var seks år. For børn fra det yderste af skoledistriktet var det ofte en drøj tur - især om vinteren i sne og sjap. Fodtøjet var jo træsko, for gummistøvler var der ikke noget, der hed. Jeg kom ud at tjene, da jeg var 11 år, hos min farbror i Taarup. Selvom det var ved familien, betød det ikke, at der var for lidt at lave. Først skulle morgenarbejdet gøres, køerne skulle ud med mere. Så gik det ellers i trav for at være i skolen kl. 7, hvilket var i Binderup hos lærer Svane. En sådan sommer gav den formidable løn af 40 kroner, og så vendte man hjem, stolt som en "hiel kaael", men denne stolthed varede ikke længe, for pengene blev konfiskeret.

Lærer Birkbak og børnene foran Hæsum skole

Året efter tjente jeg på en gård i Estrup, og denne første sommer gik jeg i skole i Øster Hornum. Så blev jeg fæstet igen for næste år og kom da til at gå i skole i Hæsum hos lærer Birkbak.

På gården var der det sædvanlige dyremanageri samt en masse får. Disse skabninger voldte mig ofte kvaler. Det var noget elendigt reb, de var tøjret i, så det var tit, nogen havde revet sig løs, og så gik den vilde jagt for at fange dem. Lønnen for den første sommer var 100 kroner, men for det næste år fik jeg 190 kroner. Der var to voksne karle og en pige på gården. Forkarlen havde en seng for sig selv, men jeg måtte dele seng med

andenkarlen. Karlekammeret havde indgang direkte fra stalden, så duften var den samme, hvad enten man var for- eller andenkarl.

Til november kom jeg hjem og i lære. Nu var det jo nødvendigt, at jeg fik en cykel. Far havde en gammel en, som blev udstyret med dæk, men den havde ingen skærme, for det mentes ikke nødvendigt, da de kostede 1,25 kroner. Jeg smedede i stedet et par skærme af pandeplader, og så var jeg kørende. Trækkraften til maskinerne på værkstedet var en petroleumsmotor, men det var kun, når det var større partier, der skulle behandles, at motoren blev sat i gang. Derfor blev en stor del af arbejdet udført ved håndkraft. Vi fik senere en vindmotor, men det var nu ikke altid så godt. Det meste af sommeren var der ingen vind, men om efteråret og vinteren var der til gengæld somme tider rigeligt med vind, så farten på maskinerne var ret ukonstant.

Vindmotoren øverst

Om sommeren foregik alt arbejdet ude, og det var drøjt. Cyklen var ofte hårdt læsset, om ikke med værktøj, så med materialer, og vejene var ikke gode. Der var ikke noget, der hed vinterbyggeri, så om vinteren var det på værkstedet, det foregik. Var der truffet aftale om byggeri af et stuehus, blev døre og vinduer lavet om vinteren, så de var klar næste sommer. Der blev også lavet møbler af forskellig slags, samt små og store ligkister. De træplader, som senere kom frem, kendtes ikke, så alt skulle fuges og limes. Lørdag aften skulle der gøres rent, men der skulle ikke sløses ret meget, så var det om igen. Affaldet, spåner og pinde, blev brugt i limovnen og i komfuret i køkkenet. Spånerne var lumske, hvis de blev fyldt oven på gløder, lå de og ulmede, og så pludselig kom der en eksplosion så komfurringene røg op i luften. Min søster Anna fik skyld for at være ekspert i den slag fyrværkeri, og derfor kaldte far hende "Kanon-Anna".

Belysningen, både på værkstedet og inde, var petroleumslamper. På værkstedet fik vi en petromax lygte som gav et skærende hvidt lys, men på grund af krigen i 1914 slap petroleummen op. I stedet kom der karbidlamper af forskellige typer, men ét havde de fælles, de lugtede fælt.

Jeg kan ikke huske, hvornår det kom, men der blev lavet et lille elværk i byen. Der blev lavet borerer langs bækken og dammene, og vandet blev stemmet op ved, at udløbet lukkedes ved et stigbord, og der blev bygget et lille hus med en turbine. Til aften åbnede man for vandet, og så startede maskineriet. Det var en ringe belysning, men alligevel syntes vi, at det var en gevaldig storhed. Når klokken nærmede sig 10 om aftenen, blev der givet tre blink med lyset, og så vidste vi, at nu var der ikke mere

vand, og dermed ingen lys. Så kom højspændingen. Jeg tror det var i 1921-22. Det var vel nok en omvæltning, nu kunne vi bruge maskinerne i fuldt omfang.

I vintrene 1925 og 26 var jeg på håndværkerskolen i Haslev, og den første vinter var faktisk ret hård. Vi lærlinge ude fra landsbyerne havde jo ikke gået på teknisk aftenskole som lærlingene i byerne. De var foran, og vi måtte hænge i for at følge med, så aftenerne og til tider noget af natten måtte tages med.

I november 1927 kom jeg ind som soldat i Aalborg på den gamle halmvarefabrik i Helgolandsgade. Det var en barsk vinter. En lang tid frøs det 24 til 28 grader, og tæpperne, vi havde fået udleveret, var tynde, så vi frøs meget. Det ugentlige bad foregik på Poul Paghsgades skole. Jeg var i fjerde deling, og når det blev vores tur, var vi godt forfrosne, og det kunne nok hænde, at der ikke var mere varmt vand. Soldaterlønnen var 9 kroner hver tiende dag plus et halvt rugbrød og middagsmad. Middagen var tvungen, resten måtte vi selv om. Det var et privat værtspar, der stod for middagsmaden, som var elendig. Ofte bestod den af frosne kartofler, og maddiker i kærnemælkssuppen kunne også forekomme. En dag revnede ballonen da også. Jeg ved ikke hvordan det startede, men pludselig begyndte kartoflerne at flyve gennem luften, og loft og vægge blev overklistret. Befalingsmændene hylede op om, at det var mytteri, hvorefter vi blev kommanderet ud og hjem på kasernen. Vi regnede med en ordentlig omgang, men der skete ikke noget, og maden blev bedre.

Rekruttiden varede 5 måneder. En dag blev jeg kaldt ind til vor officiant, som spurgte, om jeg ikke kunne tænke mig at komme på befalingsmandsskolen, men det kunne jeg hurtigt svare nej til. Han skulle jo indstille nogle, så det endte med, at jeg, sammen med otte andre, kom til Kronborg, hvor skolen var. På skolen fik vi fuld forplejning. Maden var god og lønnen var 65 øre om dagen. Jeg har mange år senere haft lejlighed til at se Nr. Uttrup kaserne og forholdene der. Jeg tør nok sige, at der var ændret ved soldaterlivet, når jeg tænker tilbage på den kolde kaserne og belægningsstuerne i Helgolandsgade. En stor P-plads ved Nr. Uttrup kaserne var besat med personbiler. Det var rekrutternes!

I april 1929 kom jeg hjem og kom i gang med arbejdet. Jeg tror, det var først i tyverne, at far var begyndt at handle med grovvarer, og hvad derunder hørte. Det medførte, at jeg ofte var beskæftiget på lageret, eller som chauffør hentede varer i Aalborg og Nr. Sundby. Det var jo en noget blandet uddannelse jeg på denne måde fik, men jeg tror ikke, det har været mig til skade.

Haases tømmerlager ses længst til venstre

han passe på, at han ikke havde flere med hjem i kassen, end da han tog ud. Jeg arbejdede på en mindre gård, og i svinestien gik en so med et læg pæne smågrise. Jeg bemærkede til manden, at det var nogle pæne grise, hvortil han svarede: ”Hva æ vee, do ka ta hele skidtet for to kroner stykket”. Noget af det skyldtes nok, at der kunne købes billigt russisk korn, og at der blev bygget svinestalde af træ, så produktionen af grise blev næsten fabrikmæssig. Det skulle vel give bagslag, så der blev lavet svinekort, og det blev sådan, at kortene var mere værd en grisene.

Sidst i trediverne begyndte det at bedres. Det var måske den kommende krig, der spillede ind. I september 1939 overfaldt tyskerne Polen, og i april 1940 blev Danmark og Norge besat. Der blev straks indført rationering på alt, og der blev oprettet noget, der hed Varedirektoratet. Der skulle man nu søge for at få materialer til byggeri, men man fik efterhånden ikke stor tiltro til dem, der forvaltede det.

Tyskerne lagde hurtigt beslag på det meste, så dagligvarer blev det hurtigt småt med. Sortbørsen blomstrede, og den danske tobak kom frem med mange forskellige dufte eller lugte.

I 1940 blev der taget skridt til at få oprettet et bibliotek³ i Øster Hornum. Der blev dannet en forening med en bestyrelse. Vi tog nu rundt i byen og omegnen for at tale sagen, og det viste sig, at folk var interesserede. Kontingent til foreningen var frivilligt, så det var ikke store penge, vi havde til rådighed, så vi måtte låne 2.200 kroner i sparekassen til at starte biblioteket for. Det skulle vi skaffe, for vi var underlagt biblioteksloven. I statstilskud fik vi 70 procent af det, vi selv skaffede frem, og jeg tror, at det største tilskud vi fik fra staten, var 7-800 kroner. Biblioteket havde til huse i opholdsstuen i den gamle skole, indtil det kom op i den nye skole. Fra starten og indtil det blev storkommune var jeg bibliotekar, og i denne periode havde vi god hjælp fra landsbiblioteket i Aalborg. Da vi overgik til Støvring kommune, blev biblioteket nedlagt⁴, og vi bliver i stedet betjent med en bogbus.

Det var meningen, at jeg skulle overtage forretningen derhjemme, men flere ting, blandt andet en længere sygdomsperiode gjorde, at det ikke blev til noget. Men i 1948 købte jeg sammen med min broder Ove en tyskerbarak, der blev stillet op til brug som værksted. Senere byggede vi et stykke til, og startede egen snedker- og tømrerforretning. Snedkerforretningen derhjemme var solgt til Fr. V. Andersen, som senere solgte til Robert Rasmussen.

I 1950 blev jeg indvalgt i sognerådet, og da de forskellige udvalgsposter skulle besættes, var der svær enighed om, at jeg skulle have stillingen som formand for socialudvalget. ”Tak” tænkte jeg, ”nu er du på'en Andresen”. Jeg må dog sige, at kæmner Chr. Andersen (Kræn) var mig en uvurderlig hjælp. Jeg havde kontortid hver fredag aften på kommunekontoret, men derudover opsøgte folk mig hjemme med forskellige problemer. I en del af min tid som formand for socialvæsenet var jeg også formand for sygekassen, indtil denne overgik til den kommunale sygesikring. Smedemester Niels Andersen var sognefoged, og da han frasagde sig dette hverv, blev jeg, sammen med andre indstillet til dette job, og jeg blev udpeget til det. Uddannelsen til dette hverv kostede ikke staten store udgifter, idet jeg fik udleveret en kasket, rigelig stor, som jeg aldrig brugte. Derudover fik jeg ”Håndbog for sognefogeder”, et politiskilt, forskellige cirkulærer og en tom pengekasse uden nøgle. Hvervet indebar, at jeg også var stævningsmand og giftefoged, og jeg oplevede at vie ét par. Smedemester Niels Andersen var også maskinsynsmand, og da han frasagde sig dette, blev denne tjans også hængt på mig. Jeg spurgte ham, hvorfor han ikke ville fortsætte, han havde jo tiden til det. Han svarede: ”A ka et ha mæ di landmand å gør mier”. Mine senere erfaringer kunne kun give ham ret. Disse hverv var offentligt ombud, og det var i hvert fald ikke ved dem, man skulle tjene til føden.

I 1972 kom Ove desværre så alvorligt til skade, at han ikke kunne fortsætte med at arbejde. I en periode havde jeg så lejet værkstedet ud til et byggefirma, men firmaet gik ned, og så var jeg alene. I 1977 solgte jeg værksted og grund til installatør Aage Lauritsen, men jeg betingede mig ret til at bruge værkstedet i 5 år. Der gik dog ikke så lang tid, året efter brændte det, og det var begrænset, hvad jeg reddede. Efter at pladsen var ryddet, byggede Lauritsen de bygninger, som står der endnu. Jeg købte nye maskiner i mindre format samt forskelligt værktøj, og installerede mig i kælderen i vort hus. Gennem årene har jeg haft nok at lave, men i et noget nedsat tempo.

Det foranstående er en beskrivelse af min egen løbebane. Jeg vil nu forsøge, om jeg kan tegne et billede af Øster Hornum før og nu.

Byen, som jeg husker den som barn, var jo kun enkelte huse og gårde langs vejen. Somme steder var der grøfter, andre steder overdækkede rendestene. Vejen var granitskærver tromlet ned i sand, og det var skarp lud til bare fødder om sommeren, men ellers var fodtøjet træsko. Der var kun to telefoner i byen, én i brugsen og én hos sognefoged Andreas Andersen, der havde en gård der, hvor sparekassen og lægeklinikken nu ligger. Senere blev der oprettet en central, som blev anbragt hos maler Hovgaard, der også var organist i kirken.

---

³ Sognepræst Wøldike havde allerede i 1862 oprettet sognets bogsamling, som støttedes økonomisk af sognerådet. Bogsamlingen var på skolen.

⁴ Nedlæggelsen skete i 1980.

Brugsen

Høkerens butik til højre

Af butikker var der Brugsen og høkeren. I Brugsen hentede de daglige fornødenheder, hvor alt skulle afvejes og pakkes ind eller i poser. Det var ikke som nu, hvor varerne ligger færdigpakke lige til at lægge i en indkøbsvogn. Slagter Andreas Lassen boede i en lille lejlighed i forsamlingshuset. Slagtingen foregik udenfor, resten foregik i et lille bryggers, og når der så var slagtervarer at få, var de udstillet på borde i den lille sal. Skulle der være noget i salen, så måtte kødet fjernes. I høkerbutikken var vareudbudet stærkt begrænset. En bagervogn kom vel en gang om ugen, og så var der et lille udvalg af brød, tobak, sodavand og ikke mindst for vi børn, ”knaller”, når vi var så heldige at eje en tøre. Mælk og fløde hentede vi på mejeriet.

Smed Andersen byggede det hus, som nu er bodega. Der blev indrettet Tatol-butik. Chr. Kragbæk var den sidste rigtige karetmager, for efter hans død overtog hans søn Børge forretningen, men ikke som karetmager men som auto- og karrosseriværksted.

Bager Lundtoft startede bageri der, hvor det stadig er. I 1929 kom bager Søren Andersen og Marie og overtog det, og det har skiftet ejere siden.

Lagerbygning og beboelse, foto 1989

Haases Gård, foto 2004

I 1941-42 blev der bygget lagerbygning og beboelse til foderstofforretningen, hvor vi før havde tømmerplads. Efter at far holdt op, overtog min bror Otto forretningen. Der blev nu købt jord og bygget en lagerhal øst for byen med henblik på, at det hele skulle flyttes derud, men forretningen blev senere solgt til Himmerlands Korn, og er nu overgået til KFK. I 1989 er de gamle lagerbygninger blevet jævnet med jorden, og der er bygget andelsboliger.

Den sidste høker hed Poul Yde. Da han ville sælge, købte fars søster Cecilie og Anton Larsen forretningen. Der begyndte straks at ske noget, og der er vist ikke det hus, der er lavet så meget om på som dette. Forretningen voksede og blev efterhånden til en butik med et betydeligt vareudbud. Der var to sønner, Arne og Johannes, som begge var udlært i manufakturbranchen. Der blev bygget nyt beboelseshus ved siden af butikken, og der flyttede Anton og Cecilie over. Arne og hans kone Stinne kom hjem og overtog butikken, og igen fik den en betydelig udvidelse. Efter ombygningen fik den navnet ”Øster Hornum Varehus”. Stinne døde efter længere tids sygdom og senere solgte Arne forretningen.

Den nye indehaver lavede butikken om til damelingeri, og det var ikke lige sagen herude. Der gik ikke ret lang tid, før hun holdt ophørsudsalg og lukkede, så butikken står nu tom. Af murerforretninger var der Søren Thrysøe. Gennem årene havde vi meget arbejde sammen. Forretningen føres videre ved sønnesønnerne Hans Jørgen og Søren Thrysøe.

Når jeg nu, her ved udgangen af 1990, prøver at se og tænke tilbage på, hvad der er sket gennem de mange år, så er det så overvældende, at man knap nok forstår det. I hvert hus var der pumpe i bryggeriset, på gårdene stod den på gårdspladsen ved vandtruget til vanding af kreaturerne. Nu drejer vi på hanen, og vandet strømmer ud. Vi trykker på kontakten, og lyset er der. Det gamle das er skiftet ud med badeværelse og toilet. Kakkellovne, komfurer og primusser er skiftet ud med radiatorer og el- eller gaskomfurer. Spisekammeret er nu køleskab og fryser suppleret med elektriske køkkenmaskiner af enhver slags. Jeg mindes, hvor stolte vi var, da byen havde fået 6 gadelygter sat op. Står man nu en aften på Kirkebakken og ser ud over byen, er den et lyshav. For os, der var børn dengang, var hver ny ting en begivenhed. I dag er alt dette bare selvfølgeligt. Det er der. Andet ville være utænkeligt.

---oOo---

23. april 1923 kunne man i Nibe Avis læse:

Som den typiske landsby, med kirken hævet på bakkekammen, med smedjen og mejeriet og brugsforeningen og forsamlingshuset i byens midte, sådan ligger Øster Hornum. Og har jeg det på den måde, at jeg nærer en håbløs kærlighed til stille idylliske landsbyer i almindelighed, synes jeg i endnu højere grad, som om Hornum drager mig i særdeleshed. Ganske vist: Forårsvejret faldt fuldt ud i byens favør, forleden jeg besøgte den. Der var rigelig med sol, høj himmel og anende lunhed. Jo, jeg må til Øster Hornum senere. Sandelig. Disse hyggelige snoede veje og stier om smedens hjørne, om præstegården og op til skolen og kirken. Jeg må der igen. En fredelig lys sommeraften, når det lakker mod solfald og køerne trækkes hjem, når sva-

lerne stryger tæt hen over kildevældene, og når man hører horseøgens trivielle sang over engdragene.

Men stemmes man til poetiske betragtninger over alt dette, glemmer Hornumboerne dog ikke den praktiske side af tilværelsen. Der er fart over arbejdet, og der er arbejde nok. Som bekendt har Øster Hornum egnens største andelsmejeri og egnens største brugsforening. Mejeriet har fx i tidsrummet fra november 1921 til november 1922 indvejet tæt op imod 8 millioner pund mælk til et beløb af over ½ million kroner, og brugsforeningen har i året 1922 haft en omsætning på 286.078,68 kr. Det er tal, der fortæller om en god egn og en driftig egn.

Siden 1921 har snedkermester Jens Haase oparbejdet en grovvarerforretning, der omfatter artikler som foderstoffer, gødninger og trælast, hvilket brugsforeningen ikke beskæftiger sig med. Jeg fik indtryk af at denne forretning har en omsætning, der nærmer sig de største landsforretninger. Overalt er der liv. Fra den gamle smedje lyder de taktfaste slag på ambolten. Fire raske, sodede svende går på med liv og lyst. Tju bang! Tju bang! Mester Andersen smiler: Her går det godt! Uden for smedjen træffer jeg den gamle smed Hansen. Solen har lokket ham op til hans gamle værksted. Trods de 79. Hammerslagene lyder som sang i hans øren. Og på samme måde hersker travlheden i de øvrige værksteder og på de øvrige arbejdspladser. Forinden jeg forlader byen, aflægger jeg et besøg i det smukke kirkerum. De hvide høje hvælvinger stemmer mig til andagt, og jeg formår min ledsager, lærer Mark, til at nedskrive mig en historisk artikel til vor avis om Øster Hornum kirke. At den vil blive læseværdig, tvivler jeg ikke om. En kirke fra det 12. århundrede, tilmed den første af sin art, således at den har givet herredet navn. En kirke, hvis granitkvadre Restrupherremanden for den del lod nedbryde for at anvende stenene til sine brohvælvinger. En kirke, hvis altertavle ejer farver af en egen skøn dyb og dragende tone. Nå, men jeg må hjem i dag. Kommer igen. Ofte. Den ærværdige malmklokke lyder hen over landskabet. Ding, dang! Det er aften, stille, fredelig aften i den rare, gamle landsby.